

## Parashat Ki Teitze כִּי־תֵצֵא Wanneer je uitgaat. Devarim (Deutr) 21:10-25:19

De Torah-portie van deze week, Ki Teitze , zet het record voor de meeste mitzwot in één parasha met maar liefst 74 ervan. Een van deze mitzwot is die van echtscheiding: "Wanneer een man een vrouw neemt en haar echtgenoot wordt, en haar onaangenaam vindt omdat hij iets onaangenaams aan haar vindt, zal hij haar een echtscheidingsbrief schrijven, deze aan haar overhandigen en haar uit zijn huis wegsturen." D'varim (Deutr) 24:1. De echtscheidingsbrief, hier een sefer khitut genoemd, zou eenvoudiger bekend komen te staan als een get . Er is zelfs een heel Talmudisch traktaat n.l Gittin, dat alle aspecten van echtscheiding en echtscheidingsbrieven onderzoekt.

Een van de vragen die in dit traktaat worden besproken, is wat de Torah bedoelt als er staat dat de echtgenoot iets "onaangenaams" aan zijn vrouw ontdekt? Het is eigenlijk een van de bekendere argumenten tussen de oude Joodse scholen van Hillel en Shammai tweeduizend jaar geleden. De strengere Shammai geloofde dat echtscheiding alleen was toegestaan als de vrouw overspel pleegde of iets lichtzinnigs deed ( Gittin 9:10). Hillel geloofde dat echtscheiding onder alle omstandigheden was toegestaan, om welke reden dan ook de relatie niet werkte. Rabbi Akiva ging zelfs nog verder en zei dat een man kon scheiden, zelfs als hij gewoon een andere vrouw vond die aantrekkelijker was!

Interessanter is het dat we hier in het traktaat over echtscheiding voor het eerst de inmiddels alomtegenwoordige term tikkun olam tegenkomen , letterlijk "de wereld repareren". Tegenwoordig geloven velen dat tikkun olam een Hebreeuwse term is voor sociale rechtvaardigheid, maar dat is echter niet correct. Wat betekent "tikkun olam" eigenlijk? En waarom gaat het in een traktaat juist over van alle dingen de echtscheiding?

### Handhaven

In het vierde hoofdstuk van Gittin geven de Mishnah en de Talmud veel voorbeelden van dingen die de Wijzen instelden mipnei tikkun ha'olam , "voor de verbetering van de wereld". Een van de eerste dingen is dat echtscheidingsdocumenten oorspronkelijk in principe elke naam moesten bevatten die de man en vrouw gebruikten. Rabban Gamliel, een van de laatste presidenten van Israël voordat de Tempel in de 1e eeuw na Christus werd verwoest, stelde in dat een get alle namen moest bevatten waaronder de man en vrouw algemeen bekend waren. Dit werd gedaan mipnei tikkun ha'olam, en zou ervoor zorgen dat de echtscheiding op alle plaatsen en door alle mensen op de juiste manier werd herkend, zelfs waar de man en vrouw onder andere namen bekend zouden kunnen zijn.

Een ander voorbeeld van tikkun olam is de prozbul, ingesteld door Rabban Gamliels grootvader, Hillel zelf ( Gittin 4:3). Bedenk dat de Torah gebiedt dat alle leningen tijdens Shemittah, het shabbatjaar, moeten worden terugbetaald of op een andere manier moeten worden kwijtgescholden. Er ontstond een probleem doordat mensen aarzelden om geld te lenen toen het zevende jaar naderde, omdat het waarschijnlijker was dat de leners de schuld niet zouden kunnen terugbetalen, waardoor de kredietgever een oneerlijk verlies leed. De vermindering van het beschikbare krediet schaadde de economie van Judea. Dus bedacht Hillel op creatieve wijze een prozbul die het probleem zou omzeilen en de terugbetaling van leningen na het shabbatjaar mogelijk zou maken. De Talmud ( Gittin 36b-37a)

legt uit dat "prozbul" van een Griekse term komt, wat betekent dat dit decreet pro was voor zowel de bulei als de butei, (de rijken en de armen) en ten goede kwam aan alle leden van de samenleving.

We kunnen nu de oorspronkelijke betekenis van de term "tikkun olam" beginnen te begrijpen. Het ging om het aanpassen van de Joodse wet waar nodig, binnen het kader van de halacha, voor de verbetering van de samenleving en om vrede en orde te handhaven. Met de tijd kreeg tikkun olam ook een meer mystieke, kosmische betekenis.

## Herstellen van de wereld

Oude Joodse mystieke teksten beschreven onze wereld als een wereld die kapot is en gerepareerd moet worden. HaShem schiep aanvankelijk een perfecte wereld, maar die wereld stortte eigenlijk ook meteen in. Dit in een proces dat shevirat hakelim wordt genoemd, het "verbrijzelen van de vaten". Adam en Eva hadden de kans om het te repareren, maar maakten de situatie alleen maar erger toen ze de verboden vrucht aten. Sindsdien is ons mystieke doel om de schade ongedaan te maken en de gezonde oerwereld te herstellen, door de stukken van die spirituele vaten weer op hun juiste plaats te zetten.

Dit proces van reparatie en rectificatie, tikkun wordt bereikt door het naleven en vervullen van mitzvot. Dit is het diepere doel achter de vele wetten van de Torah, HaShem gaf ze ons als hulpmiddelen om de kosmos te rectificeren/repareren. Van alle mitzvot dient het reciteren van gebeden en zegeningen in het bijzonder om de wereld om ons heen te verheffen. Alle kleine vonken van heiligheid de zogenaamde nitzotzot, die uit de gebroken vaten kwamen worden gevangen in de onzuivere kelipot "schillen" van de materiële wereld. De goddelijke woorden van de gebeden en zegeningen (in de oorspronkelijke lashon hakodesh, de heilige Hebreeuwse taal van de schepping) zijn als spirituele formules om de vonken te bevrijden en ze terug te brengen naar de hemelen. Wanneer iemand bijvoorbeeld de boreh pri ha'etz -zegening reciteert voordat hij een appel eet, ontgrendelt hij alle vonken van heiligheid die zich daarin bevinden. Op deze manier wordt de hele kosmos beetje bij beetje gerectificeerd.

De grootste voorstander en uitlegger van dit proces was ongetwijfeld de Arizal (Rabbi Itzhak Luria). Hij was het die de eerdere Kabbalistische werken samenvoegde tot één compleet mystiek systeem, dat pas in de laatste twee jaar van zijn korte leven in Tzfat de "hoofdstad" van de Joodse mystiek werd onthuld. De Arizal legde uit dat dit de echte reden is waarom Joden naar de verste uithoeken van de planeet werden verbannen. Op het oppervlak was het een straf en een verbanning, maar HaShem straft of verbant niet echt. HaShem is tenslotte algoed. De diepere reden voor deze zogenaamde Joodse verbanning was zodat Joden elk deel van de planeet konden bereiken en al die verloren vonken van heiligheid weer konden verheffen. Pas wanneer dat gehele proces voltooid is, zal de Uiteindelijke Verlossing worden ingeluid en zal het Messiaanse Tijdperk officieel beginnen.

Lang voor de Arizal schetste de Zohar al de vier aspecten van tikkun. Bedenk hierbij ook dat de Zohar het centrale "leerboek" van Kabbalah is, voor het eerst aan het publiek onthuld in de 13e eeuw, maar oorspronkelijk daterend uit de leringen van Rabbi Shimon bar Yochai en zijn mystieke kring uit de 2e eeuw na Christus. De Zohar (II, 215b) stelt dat het eerste niveau van tikkun de rectificatie van zichzelf is. Dit is het proces van persoonlijke ontwikkeling en zelfverbetering, het is de levenslange reis om

een beter en meer goddelijk persoon te worden. Ieder van ons heeft vele interne rectificaties te bereiken (zowel spiritueel als fysiek) hierbij is niemand uitgezonderd.

Vervolgens is er de tikkun van deze lagere fysieke wereld, die voornamelijk verwijst naar het proces van het bevrijden van de vonken die gevangen zitten in de kelipot van het materiaal om ons heen. Dit wordt gevolgd door de tikkun van de hogere spirituele rijken. Bijvoorbeeld, het reciteren van Kaddish voor de overledenen dient om hun zielen in het hiernamaals te verheffen. Veel van de mitzvot en rituelen die we uitvoeren, dienen op dezelfde manier om grote veranderingen in de hogere werelden teweeg te brengen. Ten slotte is er de tikkun van "HaShems Naam", wat een aantal dingen betekent, waaronder het brengen van meer Goddelijkheid naar de Aarde. Meer zielen aantrekken om HaShem te herkennen, het verspreiden van Torah-wijsheid en het inspireren van het naleven van mitzvot is ook een onderdeel van dit proces. Het uiteindelijke doel is, zoals de profeet Zacharia zei, om de dag teweeg te brengen "Wanneer HaShem over de hele wereld zal regeren; op die dag zal God één zijn en Zijn naam één." (Zacharia 14:9)

Dit zijn de vier aspecten van echte tikkun ha'olam: jezelf verbeteren, het spirituele weefsel van de kosmos boven en onder repareren en meer goddelijkheid in de wereld brengen. Dus, hoe kwamen sommigen tot de overtuiging dat tikkun olam simpelweg synoniem is met "sociale rechtvaardigheid"?

### Tikkun als sociale rechtvaardigheid

Echte tikkun olam is duidelijk geworteld in het naleven van de Torah-wetten en halacha. Met de opkomst van het reformjodendom in de 19e eeuw en hun daaropvolgende afkeer van halacha, moesten oude ideeën een nieuw imago krijgen. Tikkun olam was een van die ideeën. Omdat de hervorming halacha in wezen optioneel maakte (op zijn best), was er geen manier om tikkun olam in de wet te verankeren. Het verbeteren van de wereld was dus niet langer een spiritueel proces dat nauwgezette naleving van mitzvot, gebeden en zegeningen vereiste, maar eerder een generieke fysieke taak om "de wereld een betere plek te maken".

Nu is er natuurlijk zeker een element van "sociale rechtvaardigheid" en het maken om deze wereld een betere plek te laten zijn binnen de grotere paraplu van tikkun olam. Het is waar dat HaShem het Joodse volk een mandaat gaf om de wereld te verbeteren, het een ethischere en morele plek te maken, om afgoderij uit te roeien, en monotheïsme te verspreiden. Om het leven voor iedereen beter te maken en een "licht voor de naties" te zijn zoals gezegd wordt in Y'sha'yahu (Jesaja) 42:6. Dit is ook waarvoor het Joodse volk "uitverkoren" is. Joden hebben deze moeilijke uitdaging inderdaad aangenomen. En ze zijn dan ook enorm dienend geweest (op onevenredige wijze) in het bevorderen van wetenschap en technologie, geneeskunde, burgerlijk recht, democratisch bestuur, economie, kunst en ja, ook sociale rechtvaardigheid. Sommige van de oorspronkelijke "sociale rechtvaardigheidsstrijders" uit het verleden waren Joden, waaronder Samuel Gompers en Louis Brandeis .



Samuel Gompers.



Louis Brandeis

Dat alles gezegd hebbende, moet tikkun olam geworteld zijn in de Torah. Commentaar gevend op het beroemde gezegde van Shimon haTzadik in Pirkei Avot 1:2 (spreuken der vaderen) dat de wereld is gebaseerd op “Torah, dienstbaarheid en daden van vriendelijkheid”. Hierdoor schrijft de grote codificator Rambam (Rabbi Moshe ben Maimon) dat ware tikkun olam alle drie vereist: dit houdt dus in Torah-studie, dienstbaarheid aan HaShem en vriendelijkheid jegens anderen. Daarom, als een idee of beweging duidelijk in tegenspraak is met waar de Torah voor staat, kan het op geen enkele manier “tikkun olam” zijn. Tegenwoordig misbruiken sommigen het “tikkun olam” label en denken dat het, het omarmen van allerlei filosofieën omvat die volledig in strijd zijn met HaShem en Zijn Torah (iets wat we ook veelal zien in messiaanse bewegingen), die openlijk en trots de Torah wetten overtreden.

Nog een voorbeeld van alle dag; hoewel we zeker om de levensomstandigheden van alle mensen over de hele wereld zouden moeten geven, is er geen tikkun in het marcheren naast mensen die terroristen steunen die onschuldige Israëliërs vermoorden. Hoewel we zeker contact moeten betrachten te krijgen met alle Joden ongeacht hun achtergrond, identificatie of geaardheid. Dit alles om hen te inspireren dichter bij HaShem te komen en de Torah meer te respecteren. Er is geen tikkun in het zwaaien met een regenboogvlag of in het steunen van "drag" shows. Tikkun olam moet niet worden verward met "het verspreiden van liefde" aan iedereen, of het omarmen van alle volkeren en filosofieën en levensstijlen. Tikkun olam kan niet voor de Torah wet komen. Het is juist bedoeld om de Torah-wet te versterken, niet om deze te overtreden. En dat brengt ons meteen terug bij onze eerste vraag:

Waarom wordt tikkun olam geïntroduceerd, van alle plaatsen in een traktaat dat gewijd is aan het onderzoeken van echtscheiding? Ik geloof dat de subtiele boodschap is dat we nooit uit het oog mogen verliezen waar tikkun olam echt over gaat en dat tikkun olam soms niet over het omarmen gaat, maar over echtscheiding. Misschien kunnen we het beter uitdrukken als een echte scheiding tussen de mens en HaShem. Er zijn dingen die bestreden moeten worden, en er is een grens die niet overschreden mag worden. We mogen nooit de ware betekenis van tikkun olam vergeten, dat het in de eerste plaats een spiritueel proces is, over het brengen van meer goddelijkheid en moraliteit in de wereld (en geen goddeloosheid en immoraliteit), over het begrijpen van het diepere kosmische doel van Joodse wetten en rituelen, en over het daadwerkelijk vervullen van die wetten om de uiteindelijke verlossing te bewerkstelligen, wanneer ware sociale rechtvaardigheid (en geen vervormde sociale rechtvaardigheid) zal heersen.

**Mogen wij die dag heel binnenkort meemaken**

**Jaäcov Noorland talmid van Rabbi J. de Leeuwe.**